

Ulrich Luz: *Theologische Hermeneutik des Neuen Testaments*.
Neukirchener Theologie. Neukirchen-Vluyn 2014. ISBN 978-378-872-877-9,
578. old.

Ulrich Luz, a berni újszövetséges emeritus professzor kétszer volt a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet vendégelőadója. Először 1992 tavaszán, másodszor pedig 2004 őszén. Előadásainak témája mindkét alkalommal Máté evangéliumának magyarázata, közelebbről a Hegyi Beszéd, illetve a szenvedéstörténet sajátos látásmódja volt. Ulrich Luz főműve a Máté evangéliumáról szóló négykötetes kommentár az *Evangelisch-Katholische Kommentare* című sorozatban. E sorozatnak az az egyik jellegzetessége, hogy szerzői protestáns és római katolikus írásmagyarázók, akik magukévá tették a Hans Georg Gadamer által megfogalmazott hatástörténeti módszer fő szempontjait. Ez azt jelenti, hogy nemcsak a vizsgált szövegegység történeti és teológiai jelentését vizsgálják, hanem azt is, hogy a jeles exegeták milyen sokféle módon magyarázták a textust az egyház történelme folyamán, s emellett azt is, hogy az igeversek milyen irodalmi hatást gyakoroltak a későbbi hitvallások, himnuszok és egyházi rendtartások kialakulására. Ezt az együttműködést a II. vatikáni zsinat nyitott bibliai látásmódja, a történetkritikai módszer elfogadása, valamint az ökumenikus párbeszédre való készség tette lehetővé. A közös program keretében protestáns írásmagyarázók vállalták, hogy a könyvek kifejtése rendjén nemcsak a szöveg filológiai és történeti vizsgálatával foglalkoznak, hanem figyelmet szentelnek egyház-

atyák, illetve a skolasztika teológia korában született gazdag írásmagyarázati irodalomnak.

Az *Újszövetség teológiai hermeneutikája* című könyvében Ulrich Luz professzor az a bibliaértelmezés elméletével foglalkozik. A 2014-ben megjelent vastkos kötetet tankönyvnek, illetve kompendiumnak szánta a teológiai hallgatók, az Újszövetség magyarázata iránt elkötelezett lelkészek és bibliaolvasók részére. Célkitűzése összhangban áll azzal a klasszikus írásmagyarázati tézissel, amely szerint a Bibliát, illetve az Újszövetséget az egyház keretében kell olvasni és értelmezni. A könyv előszavában két célkitűzést fogalmaz meg. Az egyik a modern hermeneutikai felfogások ismertetése, ahol figyelembe veszi mind a teológiai, mind a filozófiai, illetve irodalmi megközelítéseket. Arra törekszik, hogy párbeszédet folytasson a jellegzetes felfogások képviselőivel, és rámutat azokra a momentumokra, ahol egyetért a szerzővel, vagy pedig fenntartásai vannak. A másik célja az, hogy hozzásegítse az olvasót teológiai személyiségének kialakításához. Érvelései rendjén nem hallgatja el saját konfesszionális identitását. Mint protestáns bibliakutató nem tud eltekinteni attól a nyugat-európai pluralista és elvilágiasodott társadalomtól, amelyben él, és ahol az Istenről szóló beszéd elveszítette egykori jelentőségét. Ezáltal elkötelezi magát a kontextuális hermeneutikai felfogás mellett, amely azt jelenti, hogy a posztmodern korban, il-

letve a keresztyén jellegét elveszítő európai társadalomban más eszközök segítségével, irodalmi vagy képi formákban kell beszélni Istenről.

Alaptételét a következő módon foglalja össze: „A megértés olyan keretben történik, amelyben két egyenlő fél – az Újszövetség esetében a bibliai szöveg és a mai olvasó – párbeszédet folytat egymással. Ebben párbeszédben az írásbeli szöveget kell a gyengébb félnek tekinteni, mivel az idők folyamán elveszítette meggyőző erejét. Ezért az igemagyarázónak az a feladata, hogy ügyvédként védje meg a szövegegység igazságát. Ebben a munkájában arra törekszik, hogy szószólója legyen az egyes könyveknek, és képviselje a szövegek eredeti értelmét. Csakis ebben az esetben kerülhetjük el azt a csapdát, hogy a párbeszéd rendjén csupán a magunk szempontja körül forogjunk.” (VI. old.). Ulrich Luz számára különösen fontos, hogy az olvasó úgy fogadja el a textus üzenetét mint egy idegen-szerű kijelentést, amely egy egészen más korszakból származik, és azzal az igénnyel szólít meg, hogy vegyük komolyan igazságigényét, mondanivalóját. Ezért használja az *idegen vendég* metaforáját, aki arra vár, hogy kérését meghallgassák, majd pedig befogadják a házba.

A könyv *első fejezetében*, amelynek címe *Az Újszövetségi hermeneutika feladata*, felvázolja azokat a jellegzetes vonásokat, amelyek a saját hermeneutikai elveit határozzák meg, s így pontosítja álláspontját abban a párbeszédben, amelyet beszélgetőtársaival kíván folytatni. Az első meghatározás a hermeneutika történetére vonatkozik. Az írásmagyarázat elméletével először a

protestáns ortodoxia korában kezdtek foglalkozni, amikor a protestáns teológusok a katolikus felfogással szemben látták szükségesnek megnevezni azokat az elveket, amelyeket zsinórmérték gyanánt használtak a Biblia helyes olvasása és értelmezése érdekében. Matthias *Flacius* (1520–1575) szerint, aki bevezette a *hermeneutica sacra* (szent hermeneutika) elnevezést, a Szentírás helyes értelmezését a hit analógiája, mértéke alapján kell végezni (vö. Róm 12,6). Ezt az elvet azzal egészítették ki a pietizmus korában, hogy a magyarázónak megtért embernek kell lennie. Ezzel áll szemben a felvilágosodás korában megszületett felfogás, a *hermeneutica universalis*, amely azt hirdette, hogy a Bibliát úgy kell magyarázni, mint bármely más könyvet, vagyis az értelem alapelvei szerint (ld. Jean Alphons Turretini genfi teológus, 1728). E két álláspont közé helyezhető el Friedrich Schleiermacher felfogása, aki azt állította, hogy az Újszövetség magyarázati elvei nem szentebbek, hanem sajátosabbak, mint az általános hermeneutika tézisei. Ezt az áthidaló nézetet fogadja el mérvadónak Luz professzor is. Az Újszövetségi könyveket akkor értelmezzük megfelelő módon, ha a szövegegységet az egész kánon összefüggésében szemléljük, illetve figyelembe vesszük azt is, hogy a szerző milyen irodalmi műfajba öntötte mondanivalóját. Emellett rekonstruáljuk azt az élethelyzetet, amelyben a szerző élt, vagyis az ő kulturális, szociális és szellemi, lelki környezetét.

A mai írásmagyarázati módszerek előnyeiről és hátrányairól szólva azokat nevezi célravezetőnek, amelyeknek alkalmazásával jobban felszínre kerül

a szövegek idegenszerűsége. Ezért kedveli inkább a *történetkritikai módszert* mint a strukturalista megközelítést. Az úgynevezett diakronikus módszer segítségével többet tudunk meg arról a környezetről, amelyben a szöveg megszületett. A szinkronikus módszer alkalmazása által nem jutunk el a textus mélyebb rétegeihez, csupán a felületi kis és nagyobb egységek tárulnak az olvasó elé.

Az újszövetségi könyvek vizsgálata közben az egzegetának nemcsak a szöveg tartalmi jelentésére kell figyelnie, hanem azokra a jelzésekre, amelyek a textus értelmezési módjára utalnak. Sok esetben találkozunk hermeneutikai utasításokkal, amelyek a kisebb vagy nagyobb egységek magyarázati kulcsát adják kezünkbe. Ha ezeket figyelmen kívül hagyjuk, olyan idegen szempont szerint közelítünk a perikópához, amely ellentmond az eredeti kommunikációs szándékának. Ha viszont tekintetbe vesszük a jelzéseket, akkor ezek elvezetnek a szöveg belső magvához. Luz professzor azokat a történelemre vonatkozó felfogásokat sorolja az idegen szempontok közé, amelyek *Izráel igaz történetét* keresik, vagy amelyek *a történeti Jézus* megragadására törekednek. A Biblia írói nemcsak a pusztá történetet beszélik el, hanem azok hitbeli jelentőségét is kifejezik. Ha elválasztjuk a valóságos eseményeket azok hitbeli értelmétől, akkor a bibliaolvasót megfosztjuk attól a történettől, amely életének alapját képezi. Az igemagyarázónak tisztában kell lennie azzal is, hogy egy bibliai történetnek nemcsak egy értelmezési lehetősége van. Minden olvasónak a maga élethelyzetében kell megértenie az ígért. Ezt a ér-

telmet a szöveggel folytatott párbeszéd útján lehet felismerni. A párbeszéd két lépésből áll. Először az olvasó fordul a szöveg felé, és vizsgálja annak jelentését az adott módszerekkel. Másodsorban a szöveg fordul az olvasó felé, és lámpaként világítja meg annak életét, élethelyzetét. Ez az applikáció a mozzanata, amikor a szöveg mondanivalóját a magyarázó a saját életére alkalmazza.

Miben áll az *újszövetségi teológiai hermeneutika sajátossága*? Elsősorban abban, hogy a szöveg magyarázata az egyház közösségében történik. Másodsorban, hogy egy újszövetségi szakaszt nem elszigetelten, hanem a teljes kánon összefüggésében olvassuk és értelmezzük. Harmadsorban, hogy különös figyelmet szentelünk az egyház írásmagyarázati hagyományának. Ehhez a tradícióhoz tartozik a Biblia, az egyházatyák, a reformátorok, valamint azon egyházi közösségek írásmagyarázati művei, amelyeket a hivatalos egyházak tévtanításnak minősítettek. Ezek is hozzátartoznak a Bibliával való párbeszéd történeti tapasztalatához. Gondoljunk csak Marcionra vagy Ernst Renan francia vallástörténész *Jézus élete* című regényére. Negyedsorban, hogy a bibliai könyvek Istenről beszélnek. Hogyan kell értelmezni az Istenről szóló emberi elbeszéléseket egy olyan társadalmi környezetben, amelyben Isten nevének a jelentése homályossá vált? Miben áll az Istenről szóló beszéd értelmezésének igazsága? Ezek mind olyan kérdések, amelyekre a teológiai hermeneutikának kell választ adnia.

A könyv *második fejezete* ezt a címet kapta: *Az újabb európai újszövetségi teológiai hermeneutikai felfogások*. Ulrich Luz itt ismerteti és értékeli Karl Barth,

Rudolf Bultmann, Gerhard Ebeling, Peter Stuhlmacher, Hans Weder és Ulrich Körtner német protestáns teológusok felfogását. Nem hagyja azonban figyelmen kívül sem az angolszász, sem az ortodox szerzők műveit. Megnevezi azokat a súlypontokat, amelyek meghatározzák az egyes teológusok írásmagyarázati elveit.

Karl Barth esetében kiemeli, hogy számára nem a történész munkája, hanem a szöveg tárgyának felmutatása fontos, s ez nem más, mint Isten Igéje. Az Ige nemcsak tárgyként áll a magyarázó előtt, hanem alanyként, aki megragadja őt, és arra kényszeríti, hogy azonosuljon vele. Barth módszerének az a pozitívuma, hogy következetesen képviselte a reformátorok által szorgalmazott Krisztus-központú látásmódot.

Ulrich Luz a következőben látja *Rudolf Bultmann* érdemét: rámutatott arra, hogy a magyarázó elsődleges célja nem a szöveg történeti háttérének feltárása, hanem a jelen idejű mondanivaló felismerése. Az újszövetségi könyvek szándéka az, hogy elvezessék az olvasót saját életének értelmezésére, és feltárják az ember életének értelmét. Ezt az egzisztencialista célkitűzést a neomarxista szemléletmód váltja fel a múlt század harmadik felében (ld. Herbet Marcuse, Theodor W. Adorno stb.). A neomarxista szemléletmód nem az ember életének értelmét keresi, hanem a túlélés anyagi lehetőségét. Nem azt kérdezi, hogy mi az ember életének célja, hanem azt, hogy mit fog enni holnap. Ulrich Luz azt rója fel *Rudolf Bultmann*nak, hogy a János evangéliumához írt kommentárjában elvész a Jézus történetéről, életéről szóló narratíva.

Peter Stuhlmacher jelentőségét abban látja, hogy bevezette a *bibliái szövegekkel való egyetértés* elvét. Szerinte a történetkritikai módszert csakis akkor alkalmazzuk helyesen, ha a kételkedés mozzanata mellett készséget mutatunk a szöveg igazságának elfogadására. Az írásmagyarázó nem független olvasóként végzi feladatát, hanem azzal a dogmatikai kötelezettséggel, hogy figyel az egyház hitvallási irataira, és mindig párbeszédet folytat velük. Ezzel a szándékkal egyetért a berni professzor.

Hans Weder zürichi professzor arra figyelmeztet, hogy az Újszövetséget nem lehet idegen szempontok szerint értelmezni, hanem mindig saját szándéka szerint. Az egyes írók szemléletét, illetve az egész Újszövetség hitbeli látásmódját az Újszövetség teológiája foglalja össze. Ez irányítúként szolgál az egzegéta munkájához. Az Újszövetségi könyvek Istenről beszélnek. A mai ember számára érthetetlen az Istenről szóló igehirdetés. Miben áll ennek az érthetlenségnek az oka? Hans Weder teológiai választ ad erre a kérdésre. Szerinte a modern ember azért nem tud Istenről beszélni, mert a felvilágosodás után a filozófusok, így Immanuel Kant is, úgy tekintettek Istenre, mint aki az ember függetlenségének, autonómiájának az alapja, és ebben áll az új világ bűne. A személyes Isten helyett filozófiai fogalomról beszéltek. Kant szerint Isten az erkölcsi cselekvés posztulátuma. Ezzel szemben áll az újszövetségi Ige, amely Isten testté lételéről és keresztthaláláról beszél. A mai ember ellenszenvvel fogadja az Igét. Számára érdektelen az Ige beszéde, úgy látja, hogy nincs semmilyen gyakorlati funk-

ciója, igazsága pedig nem bizonyítható. E közömbösséggel szemben Hans Weder az Ige kiszolgáltatott, erőtlenségére mutat. Isten Igéje mindig hívás nélkül érkezik a világba. Semmilyen tekintélyt nem igényel magának. A bibliai szövegek akkor találnak meghallgatásra, ha nem dogmatikai tételek biztosítják tekintélyüket, hanem mondanivalójuknak igazsága.

A továbbiakban Ulrich Luz az *angolszász* szerzők, Anthony Thiselton, Francis Watson, Kevin J. Vanhooser és Philip F. Esler hermeneutikai szemléletét mutatja be. Szemléletük erőteljesen tükrözi a modern nyelvelemzés eredményeit, illetve az olvasóközpontú értelmezés hatását.

A szakirodalomban újdonságnak számít az az élénk érdeklődés, amelyet Luz professzor az *ortodox* teológusok írásmagyarázata iránt tanúsít (John Breck, Theodor Stylianopoulos, Joannis Panagopoulos). Több konferenciát is szervezett azzal a céllal, hogy elősegítse a protestáns, római katolikus és ortodox biblikusok párbeszédét. Az első a moldovai Piatra Neamț városban tartották 1998 szeptemberében, amikor a főtéma a Szentírás és az egyházi hagyomány közötti viszony volt. Nagy eredménynek számított annak az igazságnak a kimondása, hogy a Biblia és a tradíció vitájában a Szentírás a mérték, az elsődlegesen mérvadó. Ulrich Luz pozitívan értékeli az ortodox írásmagyarázat egyházas jellegét, viszont elhatárolódik a tipologikus magyarázat sematikus alkalmazásától, és elutasítja az Ószövetség Krisztus-központú értelmezését. Viszont megértést tanúsít az ikonfestészet által alkalmazott képszerű megközelítés, ábrázolási forma

iránt. Szerinte az Újszövetség értelmét nemcsak szavakban lehet kifejezni, hanem a kommunikáció más formáival is, például a képek vagy a zene eszközeivel. Egyetért egy Jörg Lauster teológus megállapításával, aki szerint számolni kell azzal, hogy egy Bach-kantáta vagy egy művész festménye közelebb állhat a Szentírás szelleméhez, mint egyes vasárnapi prédikációk. (Lauster, Jörg: *Prinzip und Methode. Die Transformation des protestantischen Schriftprinzips durch die historische Kritik von Schleiermacher bis zur Gegenwart*. HUTH 46, Mohr Siebeck, Tübingen 2004).

A *harmadik fejezet* címe: *A Szentírás világosságától a Biblia többféle értelméig, avagy a kis metaelbeszélések esélye*. Ebben a fejezetben nyomom követi a Biblia értelmezésének fejlődését a reformáció korától a jelenig, és rámutat arra, hogy a *Sola Scriptura* elve miként veszítette el vezető szerepét az évszázadok folyamán. A Biblia világosságáról szóló tézist Luther fogalmazta meg először, és pedig azzal a céllal, hogy leszögezze: az egyház alapja a Szentírás, illetve hogy a Biblia üzenete egységes, központja pedig Jézus Krisztus. Ez az elv Luz szerint majdnem feloldódott az egyháztörténelem folyamán, mivel az évszázadok során az nyert bizonyosságot, hogy a Bibliával majdnem minden tanítást lehet igazolni. A *Sola Scriptura* elv a protestáns konfesszionalizmushoz, pluralizmushoz, illetve individualizmushoz vezetett. A Szentírás világossága és egysége szertefoszlott, s ezáltal többértelmű és kis szövegegységekre bomlott. Van-e még esély arra, hogy áthidaljuk ezt a többértelműséget, és hogy hitelesen tudjunk beszélni Istenről? Szerzőnk abban látja az esélyt,

hogy az egységes bibliai kép és üzenet helyett kisebb és egymás mellett álló elbeszélésekről beszéljünk, amely megfelel annak az újabb felfogásnak, mely szerint a Szentírás több egymás mellett álló könyv gyűjteménye, könyvtára. Ez a sokszínűség abból adódik, hogy az Biblia írói különböző korokban, élethelyzetekben fogalmazták meg Istenről szóló elbeszéléseiket, és olyan gyülekezetekhez szóltak, amelyek sajátos kérdéseket vetettek fel, például a törvény és az evangélium viszonyát Máté evangéliumában. Ilyen kisebb *meta-elbeszélések* az Istenről, Jézus Krisztusról, az igazságról, a világ kezdetéről és jövőjéről szóló történetek, imádságok, énekek, víziók, reménységek, siralmak, képek és életképek.

A *negyedik fejezet* címe: *A szöveg mint kis egységek irodalmi szövege vagy közlemény.* Ebben a részben Ulrich Luz a textus struktúrájával foglalkozik. A szöveg szerkezeti vizsgálatát egyoldalúnak tartja, mivel nem tárja fel annak minden rétegét. Ezért a textust inkább *közleménynek* nevezi. Ebben megközelítésben fontos szerep hárul a befogadóra, az olvasóra. A 20. század második felében a szöveg írója helyett a befogadóra került a hangsúly. Az újszövetségi iratok esetében az a szerző célja, hogy megszólítsa a címzettet, és figyelmét egy adott értelmezés felé irányítsa. Szerzőnk azt tanácsolja, hogy vegyük figyelembe a hermeneutikai négyzög minden sarkát, a szerzőt, az üzenetet, a címzetteket és az olvasó élethelyzetét.

Az *ötödik* rész címe: *A szöveg a lelki valóságok környezetében. A pszichológiai értelmezések.* A 20. század utolsó harmadában több olyan tanulmány jelent meg, amely arra fordította a figyelmet,

hogy a Szentírás szereplői milyen lelki, belső tapasztalatot éltek át akkor, amikor találkoztak Istennel. A szerzők azt sugallták, hogy a bibliai elbeszélések úgy lehet értelmezni, mint a „lélek Istenhez vezető útját” (ld. Carl G. Jung, Erich Fromm, Eugen Drewermann, Anselm Grün, Gerd Theissen). Ulrich Luz véleménye a következőképpen vélekedik: mivel a megértés komplex folyamat, a szöveghez nem lehet csupán értelmi síkon közeledni, s ezért szükséges az érzelmi dimenziót is magában foglaló tapasztalat. Ez a megközelítés az egyén belső érzéseit világítja meg, viszont nem mutat érdeklődést a közösség szociális kérdései iránt. Ezért szerzőnk azt tanácsolja, hogy az érzelmi tapasztalat mellett az írásmagyarázó vegye tekintetbe a szöveg idegen-ségét és Isten másságát.

A *hatodik* rész ezt a címet kapta: *A szöveg mint az életre való szabadítás eszköze.* Ez a rész a feminista teológia magyarázatával foglalkozik. Az úgynevezett *felszabadításteológia*, amely 1960-as években bontakozott ki a dél-amerikai kontinensen, úgy tekintett Mózesre mint szabadítóra és példaképre, aki kivezette népét a szolgaság állapotából. A közép-afrikai keresztyének nem tették magukévá ezt az értelmezést, mert elutasították a kolonialista rendszer felszámolása után hatalomra jutott színes bőrű vezetők korrupt mentalitását. Ezért ők Nehémiást tekintették példaképüknek, aki a babiloni száműzetés utáni újjáépítést szervezte meg Izraelben. A dél-afrikai színes bőrű gyülekezetek szintén elfordultak a bur református teológusok szinkronista értelmezésétől, és a bibliai szövegeket fegyvernek tekintették a fekete lakos-

ság szabadságáért vívott harcában. A fenti példák azt mutatják, hogy minden egyházi közösség olyan bibliai narratívára hivatkozik, amellyel igazolni látja saját törekvéseit. Ez az értelmezés az egyszerű bibliaolvasók megközelítését tükrözi, akik a Szentírásból merítenek reménységet az elnyomás elleni küzdelemben. Tehát egy sajátos élethelyzet indította őket a Biblia újszerű megvilágítására.

A *feminista bibliamagyarázat* fő szándéka abban rejlik, hogy rámutasson a Szentírás patriarkális szemléletére, amely elfogadja, illetve igazolja a férfiak dominanciáját a nők, a gyermekek és rabszolgák felett. A feminista igemagyarázók azzal a szándékkal olvasásák az elbeszéléseket, hogy felfedezzék a szöveg mögött a valós helyzetet, a nők valódi szerepét, amelyet elhomályosított a szerzők férfiközpontú látásmódja. Ulrich Luz ezt a *gyanakvás hermeneutikájának* nevezi, és megjegyzi, hogy az eljárás nem mindig célravezető, mert eredményei nem tükrözik a szöveg eredeti intencióját.

A *hetedik fejezet* címe: *A szövegen túl, az Újszövetség képei által történő értelmezése*. A szerző tehát külön fejezetet szentel a képek szerepének a bibliai elbeszélések megértésében. A *Máté-passió* történetéről szóló előadásában kitért arra, hogy a különböző korokban a festők miként ábrázolták Krisztus szenvedését a kereszten. Ezek közül a leghíresebb Matthias Grünewald isenheimi oltárképe, amely úgy ábrázolja a megfeszített Krisztust, mint aki a mindenkor igehirdetés középpontja. Fontos azt is tudni, hogy az ortodox egyházban a képek nemcsak a „szegények Bibliája” szerepét töltik be, ha-

nem arra is, hogy a hívők lelki erőt, isteni kegyelmet merítsenek az ikonok szemlélése által, ugyanis azokban Jézus Krisztus jelenik meg Isten képmásaként (Damaszkuszi János). A nyugati egyházban a képeknek elsősorban pedagógiai funkciója van. A reformátorok a negyedik parancsolatra hivatkozva utasították el a képek vallásos szerepét: Isten személyét és Krisztus arcát nem szabad kiábrázolni. Szerzőnk véleménye szerint a képek új megvilágításba helyezhetik a bibliai történeteket, amelyek a mai ember számára „némák és elkopottá váltak”, és ezáltal újra visszanyerik vonzó erejüket.

A *nyolcadik* rész címe: *A filozófus atyákkal való párbeszéd*. Itt Luz professzor elsősorban azt emeli ki, hogy a modern hermeneutikában a magyarázó személye helyett a szöveg hatás-története vette át a vezető szerepet. A szöveg értelmezésének és hatásának története nem közömbös vállalkozás a mai olvasó számára, ugyanis szoros kapcsolatban áll a textus mai megértésével. A hatástörténet feldolgozásának a célját abban látja, hogy általa jobban megismerjük a bibliai szöveggel való kapcsolatunkat. Mivel a bibliai elbeszélések általában ismertek előttünk és ugyanakkor az egyházi hagyomány hatása alatt állunk, úgy gondoljuk, hogy már tudjuk, mit akar a szöveg mondani nekünk. Ezt a tévedést csak akkor kerülhetjük el, ha közelebb fordulunk a szöveghez és annak kontextusához, hogy ne magunkat halljuk és lássuk meg az elbeszélésben, mert csak ilyen módon tudjuk semlegesíteni előítéleteinket. A szöveg hatástörténetének ismerete ugyanakkor abban is nyújt segítséget, hogy szakszerű párbeszédet

folytassunk más egyházak és más kultúrák képviselőivel.

A *kilencedik rész* címe: *Újszövetségi impulzusok a hermeneutika számára*. A szerző itt azt hangsúlyozza, hogy az Újszövetség megvilágításához az Ószövetség nyújt keretet. Az Újtestamentum üzenete azonban meghaladja az Ótestamentumét. Helyesen látja, hogy Jézus Krisztus személye és története áll az újszövetségi gondolkodás középpontjában. Példázatai az ő személyéről és magatartásáról szólnak. Az evangélisták úgy mutatják be Jézus életét és szolgálatát, hogy a gyülekezet a maga történetét ismerje fel az elbeszélésekben, és a maga kérdéseire kapjon feleleteket. Márk és Máté evangéliumában a gyakorlat szempontja vezérli a megértést, Lukács írásában pedig a szív érzelmei, Jánosnál viszont a lelki tapasztalatok. Pál apostol leveleiben a megfeszített Krisztus áll az üzenet középpontjában. Ulrich Luz az evangéliumok Jézusról szóló elbeszéléseit tekinti az Újszövetség központjának és nem a Római levelet, amely az ember megigazulásáról nyújt tanítást. A fejezetet azzal zárja, hogy az egyetemes egyház alapját az egész Újszövetség képezi, s ezért azt minden ökumenikus párbeszéd kiindulópontjának kell tekinteni.

A *tizedik fejezet* ezt a címet kapta: *Az egyházi hagyomány ösztönzései*. Ebben a szerző visszatekint az előbbi fejezetre, és néhány központi felfogást emel ki a tradíció irodalmából: először az Órigenész által képviselt *pneumatikus, Krisztus-központú* írásmagyarázatot; másodsor Ireneus és Tertullianus értelmezését, akik a *hit mértékét (regula fidei)* követik; harmadszor Augustinus meg-

világítását, akinek a *szeretet* jelenti a kifejtés zsinórmértéket; negyedszer pedig Martin Luther megközelítését, aki az *elbeszélés* jelentőségét hangsúlyozza. E négy felfogáshoz kapcsolja a saját magyarázati szemléletét, amelynek középpontjában Krisztus személye és a szeretet mértéke áll, de ugyanakkor figyelembe veszi saját egyházának hitbeli hagyományait, amelyek mint meta-elbeszélések nyitva állnak a párbeszédre.

A *tizenegyedik fejezet* címe: *Az igazság vezető eszméi az újszövetségi textusok kifejtéséhez*. Ebben a zárófejezetben Ulrich Luz arra a kérdésre ad választ, hogy vajon valóban határtalan-e az újszövetségi szövegek magyarázata, és olyan irányvonalakat keres, amelyek megvédik az egzegetát az önkényes értelmezés veszélyétől. Ezek között az első a Krisztus-történet és a szeretet mértéke. Számára a legfontosabb a szeretet: „A felmagasztalt Krisztusra nézve akkor helyes egy bibliai szöveg magyarázata, ha szeretetet nyújt vagy ér el.”

Saját hermeneutikai álláspontjához tartozik az a szándék is, hogy az Újszövetség szövegét az egyház kebelében kell fejtegetni, és az egyházat a következőképpen ábrázolja: „Az egyházat úgy képezem el, mint egy beszélgető közösséget, mint egy olyan házat, amelynek bár van középpontja, például egy meleget sugárzó tűzhely, amely körül emberek ülnek, de ennek a háznak nincsenek külső falai, amelyek a gyülekezeti tagokat elválasztanák más emberektől. [...] A gyülekezetben olyan emberek ülnek, akik örülnek, hogy még más házak is léteznek elválasztó külső falak nélkül.” Saját magát úgy képzelem el, mint aki a házak között

ül, és hallgatja a szomszéd házak lakóinak kis metaelbeszéléseit. A szeretet arra indítja, hogy elfogadja más magyarázatok igazságát is. Véleménye szerint az értelmezés feladata nemcsak a textus egykori értelmének a kifejtéséből áll, hanem az Ige saját, mai élethelyzetünkre néző alkalmazásából. A szöveg akkor nyeri el ezt a jelentést, ha a magyarázó olyasmint is hozzáad a textus értelméhez, amely a saját reflexióját tartalmazza. Ezt az igazságot kell elfogadni egymástól a nyitott párbeszéd folyamán.

Visszatekintve a bemutatott könyvre, mindenekelőtt a mondanivaló gazdagsága ragadhat meg minket. Az írásmagyarázat sok újszerű szempontja mellett a könyv megerősít bennünket a reformátori alapelvek igazságában, éspedig annak ellenére, hogy más megfogalmazásban tárja elénk. Nemcsak az értelmezés nehézségeire hívta fel a figyelmet, hanem felvillantja azokat a lehetőségeket, módszereket, amelyek

által a Szentírás üzenete közelebb vihető a modern elvilágiasodott emberhez.

Ulrich Luz professzor rámutat arra is, hogy a szöveg megértése elválaszthatatlan a társadalmi és lélektani tényezők feltárásától. Szorgalmazza a párbeszéd fontosságát az ortodox írásmagyarázókkal, amelyet Erdélyben már több évtizede gyakorolunk. Bár erdélyi egyházaink körében nem olyan erős a hagyományos kommunikációs formáktól való idegenkedés, fel kell készülnünk arra, hogy néhány évtized elteltével hasonló jelenségekkel kell szembenéznünk.

Hálások lehetünk Ulrich Luz professzornak, hogy új ösztönzéseket adott a Szentírás értelmezés izgalmas feladatának végzéséhez.

Geréb Zsolt

Elhangzott 2017. április 4. napján, a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Olvastam egy jó könyvet... Időszerű beszélgetések kortárs teológiáról rendezvénysorozatának első alkalmán.

